

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas complectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1741

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369546628

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369546628>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546628>

LOG Id: LOG_0120

LOG Titel: Caput Septimum. Canarium Decumanum. Canari Besar. - VII. Hoofdstuk. De grootste Canari-Boom

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT SEPTIMUM.

VII. HOOFSTUK.

*Canarium Decumanum. Canari Besar.**De grootste Canari-Boom.*

Maximam Canarii speciem, tam quoad arborem quam fructus, jam describemus: Hæc enim arbor altissima & omnium vastissima est, quæ in hisce occurrit infulis, estque adeo crassa, ut quatuor vel quinque viri vix eam amplecti possint. Inque trunci inferiore parte quam maxime extensa, latisque alis aucta est, erecta porro est instar altissimi Mali, sine lateralibus ramis usque in verticem, ubi quam latissime illos extendit, unde adscensum recusat. Ejus cortex est glaber, albicans vel cinereus. Rami ejus sunt fragiles, intusque repleti sunt ampla & fungosa medulla: In horum summo longæ locantur foliorum rachides plurimæ simul, uti in reliquis Canarii speciebus, lanugine molli & ruffa, uti & ramorum extremitates, obfita. Hæ rachides sunt longæ & firmæ, inque iis foliorum paria sex utcunque locantur opposita, brevissimis vel fere nullis innixa pedunculis seu sessilia fere, suntque paulo majora quam vulgaris Canarii, sed non ita scabra, inque parte inferiore omnino lanuginosa, novem ac decem pollices longa, quatuor vel quatuor cum dimidio lata, superius in brevem apicem acuminata, multis contexta costis transversalibus & parallelis, inferius ruffis pilis obfita, lætius viridia quam vulgaris Canarii, binaque inferiora semper sunt brevissima, in junioribus autem arboribus quatuordecim vel quindecim pollices sunt longa, quinque vel quinque cum dimidio lata, totique rami cum foliis sunt lanuginosi.

Flores me latent ob arboris altitudinem, sine dubio autem non multum different a vulgari magno Canario: Fructus magnitudinem habet formamque ovi Anserini, externe parum rugosus, ruffisque punctis notatus instar fructus Atun. Sub crasso & viscoso putamine ingens reconditur nux, tres circiter pollices longa, binos crassa, triplicis formæ, vulgarissimæ autem sunt triangulares, angulis protuberantibus quasi fimbriatæ, inter hos vero angulos latera externe sunt rugosa, multis striis seu areis excavata, ab utraque acuminatæ parte, sed non acute, aliæ in eadem arbore sunt quadratæ instar cistulæ, sed hæ raro occurrunt. Quæ tertiæ sunt formæ, rotundæ sunt, sine notabilibus angulis, rugosæ quoque, ab utrisque vero partibus parum acuminatæ, hæ peculiarem videntur constituere speciem seu varietatem, arboris enim hujus folia sunt quoque rotundiora & breviora: Primæ vero speciei plurimæ sunt fimbriatæ, sed non per totam longitudinem, sed tantum ad inferiorem & acutum angulum, reliqua pars undique rugosa est. Putamen crassissimum est, firmum, & quantum apparet, non facile confringendum, quod tamen aliter comperitur, si enim hæ nuces aquæ infusæ sint madidæ, folique exponantur, rimas plurimas agunt, quæ iterum sese contrahunt & quasi claudunt, si nux sit sicca: Magis autem mirandum est, si nux hæc, quæ videtur ossæa, mensæ inposita cultro vulgari in ejus centro incidatur, primo ictu hic penetrat, ac putamen ejus instar vitri diffilit.

Nuces trigonæ & rotundæ intus tres gerunt cellulas, quadratæ vero quatuor, sed unus tantum in his reperitur nucleus, raro bini, cæteraque intermedia pars vacua est: Hic autem nucleus est ut vulgaris Canarii, sed major & amplior, ac crassiore pellicula tectus, quæ ad ejus latus verrucâ putamini parum adhæret, saporem vero habet magis oleosum quam vulgare Canarium, instar siccarum Nucum Juglandum, ferisque montium incolis edulis est, a litoreis vero incolis, qui meliora habent Canaria, non æstimatur, quum ruffa ejus pellicula a nucleo vix separari possit: Si fructus hi aliquamdiu ferventur, nec putamina ipsorum auferantur, incipientque putrescere, emittunt succum ita viscosum, omnibus adhærentem rebus, ut tractari nequeant.

Ex arboris trunco lenta quoque & viscosa effluit refina, quæ, si recens, intractabilis est, exsiccat vero in claram & pellucidam refinam fere instar Gummi Arabici, atque hoc gummi quibusdam in locis magis flavescit, quam Succinum, & undique tuberculo-

Het aldergrootste geslagt van de Canaris, zo aan boom als aan vruchten, zullen wy nu beschryven. Den boom is van de aldergrootste en hoogste in deze Eilanden, zo dik, dat hem vier a vyf mannen qualyk omvaden kunnen, beneden met een groote stoel, of breede vlerken, en voorts opgeregt, als een hooge mast, zonder takken, tot aan de kruin, daar by dezelve zeer wyd uitspreid, en is dierbalven niet te beklimmen. De schorsse is effen, witachtig, of licht-graauw. De takken zyn bros, en hebben van binnen een groot en woos merg: Aan 't voorste der zelve staan de lange ryskens veel by malkander, gelyk aan de andere Canaris, met een zachte en rood-geele dons, gelyk ook de einden der takken bekleed zyn. De ryskens zyn lang en styf, en aan dezelve staan de bladeren gemeenelyk by zes paren tegen malkanderen, op zeer korte en schier geene steelen. Zy zyn ruim zo groot als aan de gemeene Canary, doch zo styf niet, en aan de onderste zyde gantsch wolachtig, 9. en 10. duimen lank, vier en vier en een halve breed, van vooren schielyk toegespitst, met veele evenwydige daversribben, van onderen met roffe hairen bekleed, licht-groen dan de gemeene Canary, en de twee achterste zyn altyd de kortste, maar aan de jonge boomen zynze wel veertien en vyftien duimen lank, vyf en een half breed, en de gebeele takken met bladeren, en al zeer wolachtig.

Het bloetzel is onbekend wegens de hoogte der boomen, doch 't zal buiten twyffel niet veel verschillen van de gemeene groote Canary. De vrucht is in grootte en gedaante van een Ganzen-Ey, van buiten wat ruig, en met roffe puntjes bezet, gelyk de vrucht Atun. Onder de dikke en lymachtige bolster leid een groote noot, omtrent drie duimen lank, en twee dik, van drierlei gedaante, want de gemeenste zyn driezydig, met uitsteekende kanten, als gezoomt, maar tusschen de kanten zyn de zyden van buiten rimpelig, met veele streepen of vooren uitgegraveert, achter en voren toegespitst, doch niet scherp, andere aan dezelve boom zyn vierkant, als een doosje, doch deze vind men weinig. Die van de derde gedaante zyn rond, zonder merkelyke kanten, mede gerimpelt, en aan beide de einden een weinig toegespitst, deze schynen een byzondere zoorte op zig zelfs te maken, want de bladeren van baren boom zyn ook wat ronder en korter. Van de eerste zoorte zyn de meeste ook niet doorgaans gezoomt na de lengte, maar alleen by den achtersten of scherpfsten boek. De rest is rondom vol rimpelen. De schaal is zeer dik, maffix, en na den schyn qualyk te breeken, het welk men echter anders bevind, want als men de nooten nat maakt en in de Zonne legt, zo werdze vol scheuren, die echter weder sluiten, als menze wederom droogt. Nog wonderlyker is het, als men deze na den schyn steen-barde noot, op een tafel legt, en met een gemeen mes regt in de midden daar opslaat, zo kapt menze met den eersten slag midden door, springende de schaal als glas van malkander.

Binnen hebben de driekantige en ronde drie celletjes, de vierkantige vier, doch men vind 'er maar een beest in, zelden twee, en de rest staat ledig, de beest is als aan de gemeene Canary, doch grooter, breeder, met een dikker velletje bekleet, welke ter zyden met een wratte een weinig aan de schaal vast kleeft, van smaak wat Olyachtiger dan de gemeene, en als oude Wal-nooten, en is by de wilde Berg-woonders eethaar, maar by de strand-woonders, die beter Canaris hebben, worden ze niet geacht, om dat men 't bruine velletje qualyk van de beest kan afschillen. Als men de vruchten een tyd lank bewaart, zonder de bolster afte nemen, en dezelve begint te rotten, zo komt 'er een zodanige lymachtige zap uit, over al aankleevende, dat menze qualyk bandelen kan.

Uit den stam vloedt insgelyks een taai en lymachtig bers, vers zynde, niet om te handelen, maar besterft in een klaar en meest doorschynend bers, bykans als Gummi Arabicum. Op sommige plekken geelder als Bernsteen, rondom vol scheutjes, waar aan men deze Gom van andere